

TIMES I KRIS

Lord Northcliffe: "Hjälp! Sensationsdjävulen anfäktar mig igen. Håll fast mig! Stoppa mig, om ni har mig kär!"

Karikatur av sir Max Beerbohm, 1911.

DEN NU UTKOMNA TREDJE delen av Times historia (The History of the Times, 1884—1912) är, liksom tidigare delar, ett utomordentligt arbete, intelligent, ärligt, byggt på grundliga forskningar i ett oerhört källmaterial. Främst från två synpunkter är boken av allmänt intresse. Dels för den utrikespolitiska orienteringen; det finns knappast någon internationell kris under den behandlade perioden som inte får klarare belysning genom dessa inträngande redogörelser. Dels från tidningshistorisk synpunkt, särskilt vad beträffar det kritiska skede i början av 1900-talet då Times ekonomiska position vacklade och tidningen slutligen förvandlades till ett personligt organ för lord Northcliffe. I fråga om den engelska inrikespolitiken är framställningen av mindre intresse. I allt högre grad blev Times under sin nye redaktör, George Earle Buckle (utnämnd 1884), ett ordinarie konservativt organ, motståndare till alla de reformer som under liberal ledning genomfördes efter 1905 års systemskiifte.

Ekonomiskt präglades det behandlade skedet i tidningens utveckling av svårigheter och nedgång. Upplagan var 1878 över 60.000, 1908 hade den nedgått till 37.000, trots att pressens spridning i det hela starkt ökats och en tidning som Daily Mail redan år 1902 överskridit en miljon exemplar. Men som utrikespolitiskt organ hävdade tidningen sin ställning. Dess korrespondenter — en Steed i Rom och Wien, en Lavino i Paris, en Saunders i Berlin — framträdde som ett slags inofficiella ambassadörer, Times artiklar citerades i hela världen och försatte än den ryske tsaren, än den tyske kejsaren i raseri, den tyske ambassadören i London försäkrade vid ett tillfälle att ett uttalande i Times var tusen gånger viktigare än ett uttalande i någon annan engelsk tidning, med Times stöd ansågs Englands anslutning till ett fördrag eller en uppgörelse till hälften säkrad.

Denna kombination av liten upplaga och stort inflytande är icke svår att förklara. Den närmast till hands liggande förklaringen, nämligen att Times skulle ha företrätt den brittiska regeringen, är likväl oriktig; tidningens självständighet var obestridlig, och de båda cheferna Buckle

och Bell (företagets ekonomiske ledare 1890—1911) hade i själva verket mindre kontakt med de styrande än den mest berömda av 1800-talets chefredaktörer, Delane. Det väsentliga är att goda utrikespolitiska informationer förmedlades till en exklusiv läsekrets i samband med en propaganda som till sin form passade dessa läsare och till sitt innehåll utgick från deras allmänna uppfattning, från en blandning av konservatism, patriotism (om man så vill imperialism) och vagt gammalliberal humanism. Times blev härigenom ett världsblad för de mäktiga, för diplomater, ämbetsmän, politiker, företagsledare, generaler. Saken kan också uttryckas på ett annat sätt. Inrikespolitiskt var tidningens betydelse ringa, ty här gällde det att vädja till massorna, utrikespolitiskt var den stor, ty här gällde det att övertyga ett fåtal, och detta fåtal hade i stort sett — oberoende av partifärg — samma grundåskådning som Times. Tidningens maktställning var därför ett av de många bevisen för att trots demokratin en liten minoritet förblev bestämmande i utrikesfrågor och att inom denna minoritet skillnaden mellan konservativa och liberaler var relativt obetydlig — då det gällde Englands och imperiets bevarande kunde, såsom några år senare skulle bli uppenbart för alla, världen icke räkna på motsättningen mellan Balfour Bonar Law och Carson på ena sidan, Asquith, Lloyd George och Churchill på den andra.

Ett av de mest nyhetsladdade kapitlen i denna del behandlar emellertid en inrikespolitisk sak, den ryktbara processen mellan Parnell och Times 1887. Då ministern för Irland, lord Cavendish, och hans un-

derstatssekreterare, Burke, mördats i Dublin 1882 av utländska revolutionärer hade nationalistledaren Parnell uttryckt sin avsky för dådet och tagit avstånd från terroristiska metoder. Några år senare fick Times erbjudande att köpa en rad brev som tycktes tyda på att Parnell i hemlighet inför sina extremistiska anhängare givit uttryck åt en annan mening; av särskild vikt var en skrivelse, undertecknad Charles Parnell, med några halvt gillande ord om mordet på Burke. Efter grundliga förberedelser, varvid bland annat Englands förnämsta skriftexpert gick i god för äktheten av Parnells namnteckning i det sistnämnda brevet, började Times publicera sina fynd. Parnell förklarade att förfälskningar förelåg. Frågan bragtes inför en specialdomstol, och under korsförhör erkände Richard Pigott, av vilken Times genom mellanhand köpt breven, att vissa av dem var förfälskade. Därmed var Times nederlag givet; processen kostade tidningen 200,000 pund och blev därmed en huvudsak till dess ekonomiska svårigheter. Timeshistoriken, som man läser med verklig spänning, ställer på några punkter affären i ny dager. Det klagörs sålunda att tidningen noga prövat möjligheten av en förfälskning; dess ledning har alltså icke, såsom tidigare påstått, handlat i slarv eller överilning. Vidare betonas att inga bevis framlagts för att det mest komprometterande och av en skriftexpert undersökta brevet skulle vara falskt; det är möjligt, om än icke sannolikt, att detta brev var äkta och att Pigotts förfälskningar endast gällde andra brev. Genom denna framställning uppstår ännu ett problem — till de många gamla — i den historiska debatten kring Parnell.

På en annan punkt har däremot skildrarna av Times framdragit för tidningen komprometterande aktstycken, som förut varit okända. Det visar sig att tidningens ledning kände och uppmuntrade Cecil Rhodes plan att erövra Transvaal genom ett infall från Kapkolonin i förening med ett av utlänningarna i Transvaal organiserat uppror. Under dagarna före det misslyckade försöket att förverkliga planen — Jamesons raid vid årsskiftet 1895—1896 — innehöll Times en rad häftiga angrepp mot boerrepubliken, angrepp vilkas innebörd först nu rätt kan förstås. Vid de förhör som sedermera hölls i saken av en parlamentarisk undersökningskommission försökte man emellertid inte närmare utreda denna sida av situationen. Miss Flora Shaw, som tjänstgjorde som förbin-

delsekvinna mellan Times och Cecil Rhodes, skulle, om förhöret drivits längre, ha blivit tvungen att antingen ljuga eller yppa Times delaktighet i intrigen. På denna punkt frågar sig läsaren ovillkorligen om inte parlamentsundersökningens ledare medvetet sökte skydda rikets mest ansedda tidning.

Den mest fångslande delen av arbetet är likväl redogörelsen för vad man kan kalla den gamla Times undergång. Finansiella svårigheter och personliga förhållanden ledde till att den huvudsakliga äganderätten år 1908 överfördes från familjen Walter till lord Northcliffe — redan då den engelske tidningskungen framför andra med kontroll över bland annat Daily Mail och Evening News. Förhandlingarna fördes under lång tid och i hemlighet; de agerande uppträdde i brev och telegram under täcknamn, och Northcliffe be-tecknades helt enkelt som X. Även sedan köpet avslutats förblev det enligt överenskommelse hemligt under flera år, och Northcliffe var endast som X känd för flertalet medarbetare i tidningen. Förhållandet mellan den officiella tidningsledningen — främst Buckle och Bell — och den nye ägaren var från början oklart. Å ena sidan lovade X att helt respektera tidningens självständighet. I ett typiskt brev förklarade han att hans enda önskan var att "se detta land representerat inför världen genom en absolut oberoende tidning"; han ville inte styra Times, utan blott ha den som en "hobby", såsom andra ägde "en yacht eller ett kapplöningsstall"; i sitt testamente skulle han se till att Times på samma sätt som British Museum komme under ledning av en opartisk kommitté — en tanke som verkligen realiserades efter Northcliffes död. Å andra sidan ingick i uppgörelsen ett brev med försäkran att tidningen utan alla villkor övergick till X.

Oklarheten blev icke långvarig. Genom en serie aktioner lyckades Northcliffe under loppet av några år bli tidningens verkliga chef. Han började med att i detalj ingripa i ekonomi och administration. Där-efter övergick han till redaktionen och politiken. Det definitiva avgörandet inträffade år 1911, under debatten kring den så kallade London-deklarationen. Northcliffe var motståndare till denna deklaration, då den enligt hans mening alltför starkt begränsade den brittiska flottans blockadmöjligheter vid ett krig; Times chefer var, liksom regeringen, för ratifikation. Då lord Northcliffe använde maktspråk, måste tidningsledningen ge efter, och därmed var striden i realiteten slut. Något senare dog den ekonomiske chefen Bell och chefredaktören Buckle blev avskedad. Northcliffes regim började — med ökad upplaga, sensationer och våldsamt propaganda.

Berättelsen om dessa händelser bildar ett skakande drama ur arbetslivet — ett drama av den art som man nästan aldrig finner i litteraturen. Från vissa synpunkter är det lätt att förstå Northcliffes handlingssätt, sannolikt mera dikterat av maktvilja än av vinstbegär. Times ekonomi var vanskött; en sanering var nödvändig. Även politiskt behövdes kanske en upprykning. Cheferna kände sig som förvaltare av en institution; de frågade sig alltid "vad bör Times göra", inte "vad är min åsikt i denna fråga". Då Times hade goda traditioner, ledde denna känsla av att blott vara språkrör för tidningen-gudomen till försiktighet och saklighet, men själva inställningen avspeglade en viss brist på temperament och personligt engagemang. Vad som under inga förhållanden kan försvaras är däremot Northcliffes metoder. Han var en typisk "bully", en överstare. Att telefonera vid alla tider på dygnet, att skicka ilskna brev och telegram — undertecknade "chief" — hörde till hans nöjen. Vid flera tillfällen skrev han brev till en medarbetare i vilka en annan medarbetare blev skarpt angräpn — exempelvis som lat och oduglig — med anhängan att brevet skulle visas för den förtalade.

Till den sakliga redogörelsen fogar historiken en särskild karaktäristik av Northcliffe. Den är lysande utformad, men verkar i någon mån som ett försök att mildra intrycket av skildringen i övrigt. Även här spårar man likväl en viss allmän lymmelaktighet hos tidningslorden. Han hade för vana att smäretas och lekfullt driva med sitt umgänge — särskilt med underordnade. Och han umgicks inte gärna med andra än underlägsna eller åtminstone underställda. Hans nyckfullhet och hetsighet tilltog, måhända i samband med hans ökade spritkonsumtion. Det var kanske, som alla försäkrar, något napoleonskt över honom, men säkert är att han måste ha varit en pina för sin omgivning.

Herbert Tingsten